

1905 Rus Devrimi ve Sultan Abdülhamid

Hasip Saygılı

İstanbul , Ötüken , 2016 , 311 sayfa, ISBN : 978-605-155-351-1

Demet AKAR*

Kitap, 1917 Bolşevik devriminin kostümlü provası olarak görülen 1905 Rus devrimi ve Osmanlı topraklarında cereyan eden olaylar arasında bağlantı kurmakta, Sultan Abdülhamid ve muhalif Jöntürklerin olaya bakışı ve 1905 Devrimi'nin Osmanlı'nın son dönemleri üzerindeki etkisini konu edinmektedir.

Yazar eserinde Osmanlı ricalinin Rusya'da meydana gelen olaylara bakışını, Sultan Abdülhamid'in olaylara tepkisini ve bunlara karşı aldığı tedbirleri, ülkedeki yoğun sansür sebebiyle 1905 Rus devriminin Osmanlı matbuatında yer bulamaması ve Jöntürklerin olaylara bakışlarını birçok kaynak göstererek incelemiştir. Kitap beş bölümden oluşmaktadır. Her bölüm kendi alt başlıkları dâhilinde anlaşılır ve açık bir dille sunulmaktadır.

* Öğretmen, SAREN HTS Yüksek Lisans Öğrencisi

1905 Rus Devrimi ve Sultan Abdülhamid kitabının birinci bölümünde Rusya'yı devrime sürükleyen sebeplerden bahsedilmiştir. Bunlar; dönemsel açlıklar, sağlık ve uzun çalışma koşulları, toprak yönetimi, Japonya ile yapılan savaş ve Rusya'nın bu savaşı kaybetmesidir. 1905 Rus devrimi sebepleri ayrıca, Abdullah Cevdet, Ahmet Rıza Bey, Kazanlı Hacı Ahmed gibi Jöntürk muhalefetine tanınmış şahsiyetlerine ait gazete yazıları kaynak gösterilerek, onların kalemle değerlendirilmiştir. Kitaba göre Jöntürkler ve devrim lideri Lenin tarafından Çar ve Padişah arasında kurulan paralellik kendi muhataplarını motive etmeye yöneliktir. Sultan Abdülhamid, Rusya'daki çalkantı ve karışıklığı yakından takip etmekte ve kendi ülkesinde aynı olaylara mahal vermemek için yoğun çaba göstermektedir. Bu nedenle ülkeyi sıkı bir kontrol altında tutmaktadır. İstibdat yönetimi sansür ile özdeşleşmiştir. Hatta *vatan, hürriyet, meşrutiyet, grev, anarşi* gibi kelimelerin kullanılması yasaklanmıştır.

Kitapta anlatıldığı kadarıyla Sultan Abdülhamid Rusya'yı uyuyan dev olarak görmektedir. Onu uyandırmamak adına onunla iyi geçinmeyi ilke edinmiş, hediyeleşmeye, özel günlerde duygu ve düşüncelerini iletmeye gayret etmiştir.

İkinci bölümde Rus Devriminin tetikleyicisi olarak değerlendirilen Rus ve Japon savaşının Jöntürkleri heyecanlandığı, Sultan Abdülhamid tarafından ise endişeyle takip edildiği ifade edilmiştir. Sultanın endişe etmesinin sebebi Rusya'daki otoriter yönetimin devrilip, sıranın kendisine gelmesi korkusu değildir.

Sultan Abdülhamid'in, "*Ruslar Uzak Doğu'da tutunurlarsa Türkiye'yi yalnız bırakırlar. Fakat orada mağlup edilirlerse, Yakın Doğuya dönüp bana saldıracaklar*" sözüyle Rusların Osmanlı Devleti'ne musallat olacağı düşüncesinde olduğunu anlamaktayız (s.68). Kitapta, Sultan tarafından takip edilen yerli ve yabancı gazete -dergi gibi birçok yayının ismi verilmiş, "*Rusya'nın aczi ile Japonya'nın kudret ve üstünlüğü*" düşüncesini yayan gazete ve kartpostalların ülkeye girişi ve asılmasıyla ilgili yasaklar anlatılmıştır. Tüm bu yasaklara rağmen halk bu yayınları takip etmiş ve Rusların felakete gitmesinden haz duymuştur. Halka göre Japonların savaşı kazanma sebepleri; onların ahlak ve erdemli oluşları, etkin teşkilatlanmaları, stratejik dehalari ve askerlerinin karşı konulmaz cesaretleridir.

Üçüncü bölüm kitabın en kapsamlı bölümüdür. "Kanlı Pazar" olarak hafızalarımıza kazınan 1905-1907 Rus devrimi, Jöntürk muhalefeti ve Sultan Abdülhamid'in tepkileri, devrim sürecinde Kafkasların durumu, Zemstovo Meclislerinin Milli Meclis talebi, köylü isyanları, Sovyetler Birliği'nin ortaya çıkışı, 19 Ağustos 1905 Blygin Duması ve 2. Duma darbesi, Çar'ın 17 Ekim fermanı, Rus devriminde asker ve ordu konuları ele alınarak kapsamlı bir şekilde ve zengin kaynaklara dayanılarak anlatılmıştır. Yazar, Rus devrimiyle heyecanlanan

Jöntürklerin romantik düşüncelerde olduklarını ancak Azerbaycanlı Türkçülerin ise daha gerçekçi bir bakış açısıyla olayları değerlendirdikleri iddiasını dönemin gazete ve dergilerinden istifade ederek ele almış ve ispatlamıştır. Bu da kitabın akademik yönden değerini arttırmaktadır.

Dördüncü bölümde Potemkin Zırhlısı isyanının oluşturduğu gerilim ve Osmanlı ülkesindeki yankıları anlatılmıştır. Yazar sıradan bir zırhlının mürettebatından beklenmeyen bir eylem harekâtının devrime katkısını ve bu süreci diğer bölümlerde olduğu pek çok kaynağa dayanarak anlatmıştır. Bu kaynaklardan biri olan Çayd gazetesindeki, aynı olay karşısında Japon askerlerinin Rus askerlerinden daha cesur davranacağı ihtimalinin yüksek olduğu konusundaki haberi, kitapta karşımıza çıkan hoş detaylardan biridir.

Son bölümde ise Rus devriminin Anadolu’da yarattığı sorunlar ve Sultan’ın olaylar karşısındaki tutumu ele alınmıştır. Daha çok Ermeni –Müslüman çatışmalarına dikkat çeken yazar, Kafkas Türklerini, Yahudileri ve Rus uyruklu Müslümanları da unutmayıp yaşadıkları zorluklara ve bunlara karşı getirilen çözümlere değinmiştir.

Sonuç kısmında 1905 Rus devriminin Osmanlı halkının dikkatini pek çekmeyip Rus-Japon savaşı ve Potemkin Zırhlısı isyanının daha ilgi çekici geldiğine vurgu yapılmaktadır. Kitapta yer alan ilginç bulduğum bilgilerden biri Osmanlı’nın Potemkin Zırhlısı isyanını fırsat bilip, İstanbul Boğaz tabyalarını güçlendirmesiydi. Rusya’nın bu güçlendirme çalışmalarını yıllarca engellemesine Osmanlı’nın sessiz kalması ise beni Osmanlı gibi *korkusuz bir kaplanın* Rusya’dan bu kadar korkar hale nasıl geldiği konusunda düşündürdü. Kitabı okudukça ve arka kapağı inceledikçe korkusuz kaplan benzetmemin Rus Devrimi için daha uygun olacağını anladım.

Tüm bunların yanı sıra yazar, Rusların Uzakdoğu yenilgisinden sonra gözlerini Osmanlı’ya dikmelerinin Sultan’ın korkusunu haklı çıkardığını belirtmektedir. Yazara göre, “*Sultan Abdülhamid rejimine karşı savaş açmış olan, çok farklı mizaç ve görüşlerdeki Jöntürklerde, devrimci fikirlerden ziyade, vatanı ve devleti kurtarma şeklinde adlandırılacak bir bakış açısının müşterek olduğu görülmüştür* (s.248).

Kitabın son 60 sayfasında kaynakça, ekler ve resimler yer almaktadır. Sayfa sonlarındaki dipnotların bolluğu kaynakçanın zengin olduğu konusunda ipucu vermektedir. Yazarın anlattığı konular hakkında daha fazla yorum yapmasını ve kişisel görüşlerini yazmış olmasını arzu ederdim. Öte yandan, bu denli kaynak kullanımı konunun uzmanları ve sıradan okuyucu için bulunmaz bir nimettir.

Kitabın kapağını incelediimde ön kapaktaki renk seçimini yani kırmızı rengi Rusya'yı çağrıştırdığından başarılı buldum. Arka kapaktaki dünyayı parçalayan kaplan figürü ise başından beri dikkatimi çekmekteydi.

Sonuç olarak Hasip Saygılı'nın 1905 Rus Devrimi ve Sultan Abdülhamid kitabı titizlikle hazırlanmış, detaylı bilgiler veren bir eserdir. Dönemin Rus ve Osmanlı ülkeleri ve birbirleriyle ilişkileri özenle anlatılmış ve her türden okuyucu için bilgilendirici bir kitap olmuştur.

